

OMBUDSMANKERO DIKHIBIN SAVI HIÑI E GALAKSIA PAL O OFISI SAVE HINE ANDRE REGIJONALNO RAJIPEN

O dikhiben, savi zor andal o hakaja
hin le manușes saveskeri buti hin te
dodikhel sar te arakhel o hakaja.

LE OMBUDSMANOS HIN UŠTARIBEN KI O:

- ✚ themutne rajipena – sar hine o ministeriji, okresna rajipena
- ✚ Ki o jurisdikane the fizikane manuša, save sar ačhel andro špecijalno hakaj, hin len zor te uštarel andro le fizikane the jurisdikane manušegere čačipena the musajipena andre regijonalno rajipen, vaj andre lende avreder uštaren- pro pr. e Socijalno poistovňa, Sastipnaskere poistovňi
- ✚ regijonalna rajipena – sar hine o lokalna deputatna uštaribena/foroskero deputatno uštariben, starostas/primatoris

O SITUACIJI ANDRO SAVE TUMENGE ŠAJ ŠIGITINEL OMBUDSAMANOS:

- ✚ Na čačikano keriben le regijonalne rajipnaskere ofisi
- ✚ le regijonalne rajipnaskeri pasivno buči
– na kamle cirdipena andro keriben
- ✚ Regijonalne rajipnaskero zoralipen

Pro priklados. avri keribena o mangipena pal o informaciji sar ačhel andro hakaj s. 211/2000 Z.z. pal o biphandlo uštaripen ki o informaciji (infohakaj), peticiji, pharipena andro manušikano interesis.

LE OMBUDSMANOSKERI ZOR PES NA CIRDEL:

- ✕ o Nacijonalno bešiben Slovakijakra republikakro, šerutno Slovakijakra republikakro, o rajipen Slovakijakra republikakro
- ✕ Maj učo dodikhlo ofiso Slovakijakra republikakro, Ustavno kris Slovakijakra republikakro, informacijakere sogal'ipena
- ✕ Policijakere zoral'ipena, e prokuratura (bi oda kana džal pal le prokuratoriskero disciplinarno došal'ipen
- ✕ O komisarīs perdal o čhavore, the o komisarīs perdal o bisastipnaskere manuša, e kris (bi oda, kana pes o kris cirdel, the bi o organi save hine opral o krisi the kana pes došal'ipen domukhel sudcas.
- ✕ pal o mobilizačna the operačna buća

E SITUACIJA ANDRE SAVI TUMENGE O OMBUDSMANOS NAŠŤI ŠIGITINEL:

- ✕ Te dokerel pes vaš e nahrada vaš o našaviben, savo pes ačhi'a na lačhe keribnaha, vaj nalačhe hakajoskere keribnaha.
- ✕ O bilačhipena save džan avri andal o themutne jurisdikane relaciji, pro pr. bilačhipena maškar paš peste bešle manuša, phandle relaciji, o barval'ipnaskero keriben pal o dada the o daja, kečeňa
- ✕ E diskriminacija andro avrikidlo keriben.
- ✕ Te e veca prind'arkerel, vaj imar prind'ard'as o kris vaj e prokuratura
- ✕ Themutne barval'ipnaskeri sprava andro themutne jurisdikane relaciji
- ✕ te džal pal o keriben kaj o avre themengere ofisa nakeren oda so kamle te kerel
- ✕ E buťakeri jurisdikcija - pro pr. te premukhen andal e buťi, save hine buťakre diňipena, o relaciji maškar oda ko del buťi the oleha kaske del buťi, the akor kana e buťi del o ofisos.
- ✕ Te les mangel te del tumenge jurisdikano šigitipen vaj kamle jurisdikane prindžaripena

O KRISI

(okresna krisi, regijonalna krisi, Maj učeder kris andr Slovakijakeri republika, špeciálno trestno kris, Ustavno kris Slovakijakra republikakro)

- ✚ O instituciji so hine opral o krisi, the o prind'aripena save sikhaven pre le sudcaskeri doš.
- ✚ Kana o kris nane aktivno – čučē cirdipena andro keriben (le ombudsmanos hin zor te kerel prind'aripen andro kris savo hino efektívno, the savo lungo idejos pes cirdel leskero keriben)
- ✕ E zor savi hin le kris the lakero procesno keriben, (le ombudsmanos nane zor te prind'žarkerel sar hino čačikano o agoripen savo kerel o kris andro keriben, vaj lengeri komparacija le hakajenca; o ombudsmanos našti aravel o agoripena save kerd'as o kris).

PRIKLADOS:

O kris chudñas pes andro 2004 berš. Oda so o kris opre vuazdñas vaš oda, kaj pes o kris precirdelas, visardñas pes pro ombudsmanos andro 2006 the andro 2009 berš, sakovar pes dikhlñas, hoj o hakaj kaj o kris pes precirdelas sas čalado. Vaš oda ombudsmanos mangelas le krisoskere šerales, te pes keren ajse agoripena save tele aravena adi situacija. Oda so vazdñas opre o kris palis mek andro 2011 berš diñas ustavno žaloba a o Ustavno kris diñas leske čačipen. Andro 2014 berš mek jekhvar pes visardñas pro ombudsmanos. Pal oda sar pes dikhlñas, hoj pes o kris dureder precirdel, o ombudsmanos podiña kaj te pes zachudel disciplinarno keriben pro sudcas.

E POLICIJA

- ✚ O keriben kana le manušes lel e policija (pro pr. Te len thoven andro sar pes phenel „anglalthode thana“)
- ✚ Sar e policija uživinel peskere zorakere inštrumenti
- ✚ O keriben the o agoripen andro aver administrativna buťa (pro pr. So pes kerel paš oda, kana pel del charne idejoskero, vaj te pes del bešiben pro sakovar, aziloskero, vaj paš o priestupkoskero keriben the aver)
- ✚ Zijandutne cirdipena andre policijakeri bući (pro pr. sas dino trestno diñipen u o policajtos andre odi bući nakerel)
- ✗ **Le policajtengeri zor avri te šunel le manušen (ambudsmanos našti prind'arkerel le policajtengere agoripena, sar the soske o avrišund'ardo kerd'as ajso agoripen)**

PRIKLADOS:

Le ambudsmanoske dine podnetos le dadestar, savo phend'as, hoj e policija namište i'las andro peskere vasta o zorakre inštrumenti pro leskero čhavo, kana les phandenas, thode les andre „anglal thode thana“ save nane čačikane policijakere bertení – džal pal ajse thana, andro save hin ča kaštuñi lavka) u marde les andro policajno kher. O ombudsmanos oda avri dikh'l'as, pregel'as le doktorengre l'ila pal o leskero čhavo u prindžard'as kaj o policajti peskere zorakere inštrumenti pro andrephandlo čhavo namište hasnal'inde. Vaš oda, hoj e policija nadžan'la te presikhavel sar pes ačhil'a oda, hoj leskere čhaske kerde dukhade thana, o ombudsmanos agorind'as hoj e policija čal'ad'as leskere bazalna čačipena the biphandl'ipena. O ombudsmanos peskere agoripena diñas avri jekhetane le peskere prind'aripenca la policijake, the prethod'as špecijalno sprava pal o sar pes phenel anglal avri thode thana andre Narodno rada SR.

BERTENI

(o ustavi andro save pes bešel bertena, the
ustavi andro save pes kerel o biphandl'ipen.)

- ✚ O chaben (pro priklados: savo tipos,
kvalita the keci but chaben)
- ✚ sastipnaskeri buti (dikhibenm savo hin o ačhiben ki
o sastipnaskeri buti, the sar pes o sastipnaskere buta
den manuŝenge save o kris dothod'as lengeri doŝ)
- ✚ Sar pes den andre buti
- ✚ Andre savi kvalita pes avri kerel e bertena
(savi bari hin e cela the so andre late hin)
- ✚ Sar pes o ŝingune the e justično
straža l'ikeren ki o berteñoša)
- ✕ O agoripen pal o binos the o trestos (pro pr.
savo trestos, savo baro, andre savi prikerd'i the
l'ikerd'i grupa, svo tipos bertena, the aver)
- ✕ Fizikaŋi zoral'ipen maŝkar berteñoša, andre ajsi
situacija o ombudsmanos predikhel sar kerenas o ustavi
paŝ o incidenti, vaj te prethovel le doŝale/krisinde
manuŝes andre cela, kaj na avela andro konfliktos)
- ✕ O medicinska phučibena (pro pr. te kerel
na lačhi dijagnoza ustavnoneho doktorih, a,
nalačho sascariben. the aver)

PRIKLADOS:

Pro ombudsmanos pes visard'as manuŝ, savo sikhad'as pro oda, hoj o policajti,
the e justično straža na miŝte kerde e fizikaŋi zor andro ustavos kaj pes odkerel
o biphandl'ipnaskero trestos paŝ leskero pregel'ipen andal e prephirdo than andre cela,
kana o manuŝa savo ada podiñas chudñas buter dukhipena.

O ombudsmanos sar predikh'as ada podnetos, avl'as pro oda, hoj leskere čačipena sas
čalade, the kaj le policijakeri the justikaŋa stražakeri fizikaŋi zor na sas miŝte avri kerd'i.
O ombudsmanos peskere agoripena diñas avri jekhetane le peskere prind'aripenca siñas
te džanel andro ustavos pal o biphandl'ipeneskro trestos, save o ustavos lestar il'as.

O OKRESNA OFISI

- ✚ E evidencija le barval'ipnaskere čačipena andro katastroso pal o bičalade barval'ipena
- ✚ Te prindžarel ola zora so keren o dživipnaskero than
- ✚ Avriden o živnoskere l'ila
- ✚ Te visarel pale o barval'ipen andro reštitučno keribena.
- ✚ Avriden o l'ila pal e vurdoneskeri evidencija
- ✚ Sar te thovel o ačhavibena
- ✚ Dikhiben pal o dživipnaskero than

PRIKLADOS:

Oda manuš so podiñas, phend'as hoj paš o varesave leskere phuva nane andre irimen andro registros andre nevi phuvakeri evidencia sa lengero l'ikerdo. O ombudsmanos sar pregend'as o podiņipen prindžard'as, hoj andro registros na sas mištes andre kerd'i e notariko sprava, prekal odi o manuš so podiñas, chudñas ola phuva andro peskero barval'ipen. Vaš o le ombudsmanoskero prindžaripen o katastralno odboris i'las dikhiben, kaj pes kerela prikeriben andro iripen, pal oda sas o manuš so podiñas andre irimen andro registros pal e nevi phuvakeri evidencia sar lengero raj.

O OFISA PAL E BUŤI, SOCIJALNA KERIBENA THE E FAMEĹIJA

- ✚ Šigitipen andro čoripen
- ✚ manušengeri evidencija save kamen te chudel buťi
- ✚ Famel'ijakere diñipena
- ✚ Šigitipen pre kompenzacija but nasval'ipnaha andre chudleho (pro pr. šigitipen sar pes cinel o vurdon, šigitipen pre preprava, šigitipen pro starišagos the aver)
- ✚ Socijalnojurdikano čhavorikano the ternengero arakhipen (pro pr. keriben le koliznoskere opredikhle manušeskro)

O PRIKLADI:

1 O manuš savo podiñas, kaj leske ile o arakhlo šigitipen avri poťimen ki o diñipen andre materijalno čoripen. O ofisos pal e buťi, socijalna buťa the e famel'ija les namište sikhľard'as, hoj kampil te dothovel o posudkos sar but ačhel odi situacija, sigeder sar pregeľas trine čhonengeri lehota. Pal oda sar pro oda dikhľas o ombudsmanos, o ofisos kerd'as chiba u o šigitipen leske nakamľas te lel.

2 O manuš savo podiñas, kaj leske na pridžanle šigitipen prekal o but nasvalo manuš – pre peskero autiskero čhavoro. O ombudsmanos avľas pro oda, hoj andro doktorikane ľila hine bare nadothode diferenciji, vaš oda mangľas o ofisos, kaj te kerel lačho avrikeriben le dothovibnenca the dothovel peskere agoripena. O ofisos o agoripena pale preprindžard'as u o šigitipen pridžanľas.

GAVA/FORI/VUC

- ✚ Te del o socijalna sogal'ipena (o opatrovatel'sko sogal'ipen, manuŝeskeri asistencija, the aver)
- ✚ E matrika the le manuŝengeri evidencija (pro pr. beŝiben pro sakovar/charne idejoskero beŝiben, te del nevo nav /vaj nevo dujto nav)
- ✚ Ačhavnaskeri agenda (te del avri o o ačhavnaskero l'il)
- ✚ Te arakhel o dživipnaskero than (pro pr. na legalna thana pro bižužipena)
- ✖ **Najmos/cinaviben/bikenaviben gavutune/forutune objekti**

PRIKLADOS:

Pro ombudsmanos pes visard'as manuŝ savo podiñas, kaj pre fala prekal o baro hlukos hine makhle plagati. La falakro majitel'is maŝkar o idejos mang'la, kaj les te den biphandl'ipno l'il' pre fala prekal o hlukos. Sar o ombudsmanos preštud'ind'as o o podipen u av'l'as pro oda hoj o ačhaviben biphandlo sar fala prekal o hlukos, pes uživinel the sar reklamno ačhaviben.

O ačhavibnaskero ofisos the vaŝ oda hoj džanelas hoj o ačhaviben pes nauživinel avka sar hino irimen andro ačhavibnaskero l'il (te uživinel e fala sar reklamno than), andre adi veca nakerelas. Ajse keribnaske o ombudsmanos ačal'il'as sar chiba le gavestar u le hakajoskero čalavipen. O gav chudñas pal oda informacija l'ileha, the chudñas vičhiben, kaj te pril'el konkretna agoripena – kaj chudel te kerel. O gav pal le ombudsmanoskeri inicjativa kerd'as themutno ačhavibnaskero dodikhipen a u diña parančolipen hoj e reklamno fala pes te aravel.

SOCIJALNO POISTOVŇA

- ✚ O diŇipena andal e socijalno poistovŇa
(dochodkoscere diŇipena, nemocenskere,
o diŇipena vaš e dukh, o diŇipen vaš bibuťakere,
diŇipen andal e garančno poistka)
- ✚ Poistno, penale, pokuti
- ✚ Kana chudel, kana agorinel e socijalno poistka
- ✕ Pharipen pro buťakere andre Spcijalno poistovŇa
- ✕ O medicinska phučibena

PRIKLADOS:

O manuš podiŇas namjetka pro dochodkos. PodiŇas hoj e Socijalno poistovŇa leske na zagend'as o berša so študinelas. O ombudsmanos preštudind'as o podipen u av'la pro oda, hoj e Socijalno poistovŇa na kerd'as lačo beršengro zgeŇipen. Peskere agoripena lake podiŇas u mang'l'as la, kaj te kerel nevo agoripen pal le manušeskero dochodkos. E Socijano poistovŇa leskere agoripena il'as, o dochodkos leske kerd'as bareder u e diferencija vaš o paluno vacht dopoťind'as.

SASTIPNASKERI POISTOVŇA

- ✚ Poistkakero potíňiben pro sastipnaskeri poistka
- ✚ Kana chudel, kana agorinel o avrutňi sastipnaskeri poistka (prihlaški, odhlaški)
- ✚ Poistkakero potíňiben pro sastipnaskeri poistka savi del e SR, the andro aver thema (andro thema andal e EU the andro trita therma)
- ✗ E eksekucija pro napotíňibena pro sastipnaskeri poistka
- ✗ O medicinska phučibena

PRIKLADOS:

O manuš diňas namjetka, hoj leske na ašarde o navrhos pro kupel'no sastariben vaš leskeri konkretno dijagnoza (indikačno grupa). O ombudsmanos predikhlas e podiňi namjetka, avlas pro oda, hoj vaš e siňi dijagnoza na sas avri thod'i sustavno sastaripen, u avka na sas dol'ikerde o žadimen agoripena. No avla the pro oda, hoj pre manušeskeri aver dijagnoza, kaj žadimen agoripena sas dol'ikerde, šaj o kupel'no sastaripen te ašarel. Pro ada prindžaripen o manuš šaj gełas pre kupel'no sastaripen.

O ŠKOLI

- ✚ Agoripena pal e jurisdikañi situacija andro sikh'arde buťa (pro pr. pal oda, te nalen le sikh'uvnes/študentos pro sikh'uviben, te thoven avri andal o sikh'uviben the aver)
- ✚ So kerel e škola, te musaj te prikerel o konflikti save aven andal bazalna čačipena
- ✚ E segregsija sikh'uvnen andal o etnikane cikñibena/andal o socijalnones slaba thana
- ✕ O relaciji maškar o sikh'arde the sikh'uvne/študenti (pro pr. avrikidipen andal o konretna formi sikhavibena)
- ✕ O relaciji andre sikh'uvnengeri/studentengeri grupa (pro pr. e škiana)

PRIKLADOS:

O manuš podiñas diñipen, hoj e škola na kerelas mišto, sar avrikerelas o konfliktos savo pes ačhiľas perdal e prestavka maškar o duj džene sikh'uvne u save agoripena sas but važna. O manuš so podiñas pes pharipnaha visard'as ki o direktoris andre bazalno škola, pre inšpekciyakero centro – forutuno kher – školakero odboris. Leskeri namijetka sas pro oda, hoj ola ofisa pes ole problemoha na obkidenas sar kampil u lengero prind'aripen sas ča ajso formalno. E škola le dadeske the la dake nadiñas informacija pal oda incidentos. O direktoris, the e školakeri inšpekcija andro školakero, vaj pedagogengero keriben nadikhle ñisave na lačhipena. Sar prindžard'as o obmudsmanos e škola sa rada avrikerelas a oda konfliktos na kerelas mište. Autoritativno ačhipen ki o sikh'uvno u duvar trestos savo chudñas vaš jekh na lačhipen, našti te lel sar lačho pedagogikano ačhipen. Ombudsmanos agorind'as, hoj pal e školakeri sera sas paš adi kauza maškar o sikh'uvne čalade o čačipena cikne beršengre sikh'uvneha sar phenel o Dovakeriben pal čhavorikane čačipena. La školake sas phendo, kaj perdal o peskere pedagogikane buťakre te kerel treningos pro džañibena sar konštruktivnones te resel o konflikti. O direktoris andal e bazalno škola peskere agoripen na thoďas avri, vaš oda o ombudsmanost pes visard'as pro zriad'ovateliš, kaj te ov prilel agoripena u te gondoliñel pro oda, či nakampil le direktori ste del tele andal e funkcija. La školakero zriad'ovateliš diñas informacija, hoj o pedagogikane buťakre imar ss pro treningos sar te kerel prevencija pro konflikti u direktoris džala te sikh'ol pre tema Manušikane čačipena.

LE OMBUDSMANOSKERE AVER ZORAĻIPENA

- ✚ Podipen pro Ustavno kris SR vaš o na lači relacija andro jurisdikane pheñibena (o ombudsmanos šaj del navrhos, kaj pes te chudel keriben anglo Ustavno kris SR, te hin les šuñiben hoj o jurisdikane pheñibena hine andro konflikto la Ustavaha SR u lengeri realizacija šaj andre marel o bazalna čačipena the biphandl'ipena)
- ✚ Podipen pro disciplinarno keriben pro sudcas vaj pro prokuratoris
- ✕ Individualna ustavna pharipena fizikane the jurisdikane subjekti (le ombudsmanos nane zor te podel individualna ustavna pharipena pro konkretno manuš, našti lake del jurisdikano ačhipen vray šigitipen)

PRIKLADOS:

O sudzindo manuš saveske ilo sas o biphandl'ipen vaš o but važno došal'ipen, pes visard'as pro ombudsmanos. Diñas namjetka pre jurisdikañi uprava, savi manušeske saveske sas thodo biphandl'ipen vaš o but važno došal'ipen, leske lelas pravos te avrikidel. O sudzindo diñas namijetka, hoj v anglutne duj avrikidipena (sar pes avrikidel o prezidentos, the andro Europakero parlamentos) leske e okrskovo avrikidl'i komisija nadiñas pravo ste avrikidel. Le ustavostar, andro save thodo andre bertena o ombudsmanos peske avri mang'as e dokumentacija pal oda sar džalas o avrikidipen. Sar oda sa predikh'as, phend'as hoj e jurisdikañi uprava pal avrikidipno pravos nane harmonicko le pravoha avri te kidel a podiñas pro Ustavno kris kaj pes te chudel o keriben. O Ustavno kris o podipen il'as pro dureder keriben, u andro marcos 2017 berš leske diñas o čačipen u o nalačo kotor andro hakaj čhid'as avri.

E BEŠIBNASKERI ADRESA:

Kancelária verejného ochrancu práv
Grösslingová 35,
811 09 Bratislava — Staré Mesto

tel.: (+421) 2 323 63 701/2
fax: 02/323 63 703

sekretariat@vop.gov.sk
podnet@vop.gov.sk

www.vop.gov.sk